

Hjelmslev Herred.

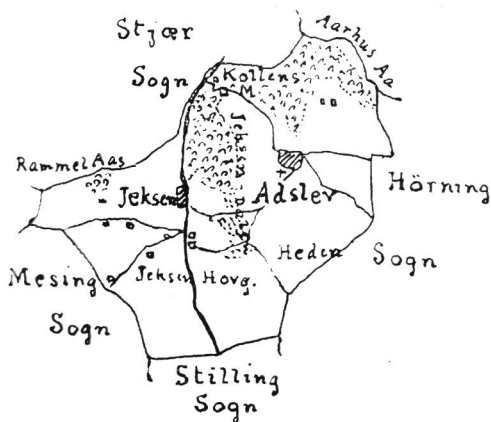
Historisk-topografisk skildret

af CHR. HEILSKOV.

(Fortsat.)

Adslev Sogn

omgives af Annekset Mesing, af Venge Sogn, Stjær og Harlev Sogne (begge i Framlev Herred), Koldt

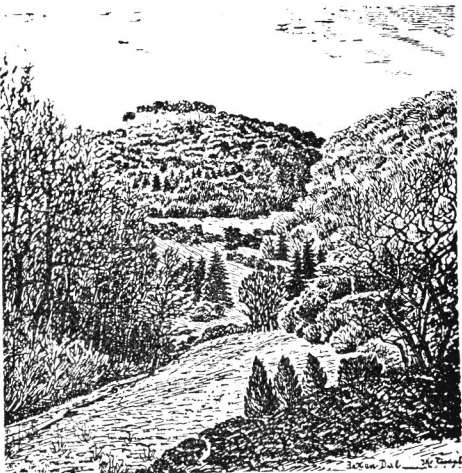
Kort over Adslev Sogn.

Sogn (Ning Herred), hvor Grænsen dannes af Aarhus Aa, Hørning og Stilling Sogne. Jorderne er højtliggende og meget bakkede, mest sandmuldede med Underlag af Sand og Grus, paa nogle Steder af plastisk Ler. Nord og Vest om Adslev strækker sig en smuk skovgroet Dal, Bødilmølle-Dalen, der begynder mellem Edslev Mølle (Koldt Sogn) og Dørup Mølle (Hørning Sogn) og længere Vest paa gaar over i Jek-

sendalen. Dette samlede Dalstrøg hører til det mest romantiske og naturskønne i Aarhus—Skanderborg Egnen. Her ligger i Retning fra Øst til Vest de idylliske Vandmøller: Dørup, Bodil, Pinds (i Ning Herred) og Kollens Mølle, der alle drives eller dreves af Aarhus Aa.

Ved Fusvad (Bro) bøjer Aarhus Aa mod Nord og modtager her Jeksen Bæk, der gennemstrømmer Jeksendalen. —

Midt i denne gaar en Markvej fra Adslev ved Fodvad over Bækken op gennem Kolskov. Et Stykke nordligere i Dalen ligger Kollens Mølle, hvor Dalen bliver snævrere og med højere og brattere Sider. Den sydlige Del af Dalen, hvor Vejen gaar fra Jeksen til Bjertrup, er ikke længere

Jeksendalen. (Tegning af J. Kr. Findal.)

skovkransetmen omgivet af Lyngskrænter, nu dog delvis beplantede.

Allerede i Pontoppidans »Danske Atlas« (1767), som man jo ellers vanskeligt kan beskylde for romantiske Anfægtelser hvad Naturen angaar, omtales Jeksendalen som noget bemærkelsesværdigt. »I dette [Adslev] Sogn,« siger Forfatteren, »findes Jexings Dale, med meget høie Bakker paa begge Sider, som vare over en Fjerdingsvei.«¹⁾

I Jeksendalen ligger en stor Sten, hvormod gaar det

¹⁾ IV, 194.

Sagn, at den er kastet af en Kæmpe. Man vil ogsaa se Fingermærker paa den¹.)

Et andet Sagn fra Jeksendalen fortælles saaledes: Lidt syd for Adslev findes en lang Dal, kaldet »Dølen« (den sydlige Del af Jeksendalen). Nede i den ligger en lille Gaard ved Navn »Dølgaarden« (Dalgaarden), og fra denne og op til Sletten gaar en Slugt. Ovenfor denne Slugt ligger et lille Sted, hvor der siges at have staaet en Borg. Dalen skal før have været en Sø. Paa denne Borg boede der efter Sagnet en Frue, som var rig og hovmodig. En Dag kaster hun en stor Guldring i Søen og siger, at ligesaa vist som hun aldrig fik denne Ring igen, ligesaa vist blev hun aldrig fattig. Men nogen Tid efter spiste hun en Fisk, som var fanget der i Søen, og i denne fandt hun Ringen. Nogle Aar efter blev hun da ogsaa meget fattig.²) Dette er altsaa »Der Ring des Polykrates« i lokal Udgave.

Fra Hoveddalen fører en malerisk Sidedal, Kjeldald (Kildedalen), op gennem Skoven mod Jeksen By. Gennem denne Dal, der vist maa have været et Eldorado for Stimænd i fordums Dage, gaar den gamle Ry-Vej. Forøvrigt er Jeksen Skov gennemfuret af dybe Kløfter med Fald ned mod Hoveddalen, hvoraf aabenbart det gamle Navn »Jeksen Dale«.

Sognets Bakker har kun lidet fremtrædende Toppe; særligt Navn har kun nogle Gravhøje, som vil blive omtalt senere. Strækningen syd for Adslev kaldes Heden, men er forlængst opdyrket undtagen paa en Del af Skrænterne mod Jeksendalen (tilsammen er der i Sagnet 26 Td. L. Hede). Her findes Sognets højeste Punkt, 114 m.

Vest for Jeksen gaar et andet Dalstrøg hen langs Grænsen til Stjær Sogn. Her ligger (paa Stjær-Siden) den prægtige, dels skov-, dels lyngklædte Bakkerække Rammel Aas. Brinkerne paa Jeksen-Siden er mindre anselige, delvis opdyrkede, delvis kratbevoksede. I Dalbunden ligger paa Jeksen-Siden en Dam.

¹) Danmarks Folkeminder, I. Se iøvrigt om samme Sten under Vitved Sogn i Aarb. 1925, S. 59–60.

²) D. F. S. 1906–23, 2157.

Adslev Sogn er meget skovrigt (241 Td. L.), og Skovene har næsten alle Fald mod Jeksen- og Bodilmølle-Dalen. Paa Grund af det kuperede Terræn og den blandede Træbestand frembyder de særdeles mange maleriske Punkter. De nuværende Skove er: Jeksen Skov, Vraaen, Kolskov (Kollens Skov, 1731 kaldet Koldensgaard Skov), Adslev Skov (1625 ansat til 10 Svins Olden, 1645 deles den i Adslev Øster- og Vester-Skov), Kirstinelund m. fl. Vistnok er i Tidens Løb flere mindre Skovpartier forsvundne. I 1645 omtales Dørup Skov og Bræbierig, bestaaende af Eg og Bøg.¹⁾ 1688 nævnes Kannikegaardens (ø: Borups) Skov.

Gennem Sognet gaar Skanderborg-Randers Landevej, saavel den gamle som den nye; de mødes syd for Jeksen By.²⁾ Ligeledes gaar den gamle søndre Ry-Vej gennem Sognet. Den nedlagdes som mindre Landevej 1856.

1663 siges Adslev og Mesing Sogne at være »hel ringe, forarmede og øde.«³⁾ I Anledning af Misvæksten 1685 skriver »Hans Kongl: Maytz Bønder och Tienere udj Adtzløf-Sogn« og »Væmodeligen beklage, Huorledis Wii fattige Mænd udj største Betrych, Armod och ælendighed ere Geraaden. Thi først hafuer Vi meget skarpe och ufructbare Marker, som bær os meere Ukrud end Korn. Vor beste og største Waar-sæd er Boghuæde, men det hafuer nu udj 4 Gandsche aar slaget sig saaledis, at Vi icke hafuer bekommet det, Vi igien kunde saae. Biug och Hafre haave Vi ichun lidet af, och det maa Vi huert aar kiøbe. Dernæst Hafuer Vi ingen Høbiering, och en Gandsche ringe och Mafver fædrift, Huorudofuer Vi her paa steden ichun Gandsche lidet qvæg kand holde och ligge til, och derfor ichun ringe Giødning at udføre paa voris Ager«. Dertil er der saa endelig kommen Tørke og Misvækst, og Tilstanden var saa bedrøvelig, at der maatte være 3 eller 4 om en Plov. De beder

¹⁾ Orion, 1851, S. 218.

²⁾ Se Aarhus Stifts Aarb. 1913, S. 38.

³⁾ Hübertz: Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus. II, 158.

derfor om Eftergivelse af de resterende Skatter.¹⁾ Da Andragendet kom fra Kongens egne Bønder, har Majestæten formodentlig nok vist sin landsfaderlige Mildhed overfor dem.

Ogsaa Kvægpesten stødte i det Aar til og gjorde derved Elendigheden endnu større. Om denne eller maaske en senere Kvægsygdом haves endnu Minder. I Adslev By skal efter gamle Folks Fortælling alle Kreaturer være bortdøde af Pesten paa nær en Ko og en Kalv. Alle de døde Dyr blev begravet i »Killingbakket«, en Bakke paa Præstegaardens Mark (lidt sydvest for Adslev Kirkegaard), der skraaner stejlt mod Nord, og paa den Side henligger (eller henlaa) udyrket med Grønsvær og Lyng, hvorimod Sydsiden er Pløjeland.²⁾

Kongetienden af Adslev Sogn (9 Td. H.) skødedes 1688 af Kronen til Margrethe Wilders, Frederik Werdelmanns Enke.³⁾ Hun skødede den til sin Svigersøn Johan Frederik Bartholin, Professor ved Universitetet, der ²³/₈ 1703 atter skødede den til Baron Chr. Gyldenchrone til Vilhelmsborg. Denne skødede den atter 1724 tilligemed Kirketienden (8 Td. 7 Skp. 2 Fdr. H.) og tilliggende Jordegods i Jeksen By til Kongen. 1699 skødede Kongen Adslev Kirke med jus patronatus, jus vocandi, Kirkegods og Skov til Admiralitetsraad Peter Worm. Denne lod det gaa videre til Sr. Anders Vendelbo i Aarhus, som overdrog det til Mads Thrane i Ormslev og denne igen til Mag. Nicol. Seidelin i Skanderborg. Han skødede ²⁸/₄ 1703 Godset til Baron Chr. Gyldenchrone til Vilhelmsborg,⁴⁾ som 1723 solgte det til Kongen.⁵⁾ Ved Ryttergodsets Salg 1767 købtes Kongetienden af Lauritz Sørensen i Taastrup (Harlev Sogn) og Kirketienden af Ole Sørensen sammesteds.⁶⁾

Noget Jordegods i Adslev Sogn hørte 1722 til det saakaldte Kannikegods.

¹⁾ Breve etc. vedr. Kbh., Købstæder og Amter 1679—1848, VII, Rigsark.

²⁾ Evald Tang Kristensen, Jyske folkeminder. I, 313.

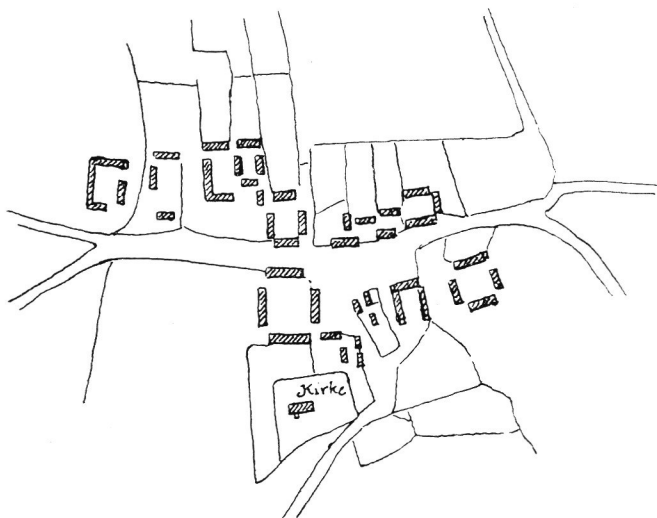
³⁾ Kr. Skøder II.

⁴⁾ Topogr. Saml. paa Papir.

⁵⁾ Ny kgl. Saml. 413°, Fol.

⁶⁾ Skøde-Prot. Nr. 20, Skanderb.

I 1690 fandtes i Sognet 20 Gaarde og 4 Huse.¹⁾ I 1808 var der de samme 20 Gaarde (hvoraf 2 udflyttede) foruden Præstegaarden og 23 Huse; 1857 var her 22 Gaarde og 56 Huse, i 1921 134 Gaarde og Huse. I Sognet fandtes i 1843 2 Teglværker.

Kort over Adslev By 1816.

Folketal:

1769	1787	1801	1834	1840	1860	1880	1890	1901	1911	1921
213	226	283	343	399	555	578	514	483	509	500

Byerne i Sognet er Adslev og Jeksen.

Adslev

ved den gamle Ryvej paa et Højdeplateau, der delvis omgives af Jeksendalen og Bodilmølledalen, med Kirke, Præstegaard, Skole, Pogeskole og Brugsforening. Byens Navn skrives 1295 »Addæsleff«. Dr. Oluf Nielsen mener,

¹⁾ Thotts Saml., Fol., 696.

at det kommer af et Fornavn Attær. En mere kendt Navneform er iøvrigt Atte.

1409 skødede Biskop Bo »Aisleff« By til Kronen.¹⁾ 1462 nævnes Anders Rank i »Aytzløff« og Jes Torstensen i »Aatzløff« som Vidner i en Retssag, der vil blive behandlet under Mesing. En halv Gaard i »Adtzløff« og en øde Gaards Jord paa Adslev Mark blev 1574 skødet til Kronen af Peder Skriver i Borup.²⁾ Gjord Pedersen (Galt) til Palsgaard mageskiftede samme Aar 2 Gaarde i »Adtsluf« med Kronen med andet Gods; og en 1 Gaard i »Alsløf«(!) By tilhørende Hans Johansen (Lindenov) til Fovslet skødedes 1581 til Kronen.³⁾

Byen udgjorde 1651 6 Helgaarde og 1 Bol. 4 Gaarde og Bolet tilhørte Kronen, 1 Gaard Aarhus Domkapitel, medens 1 Gaard var Selvejergods.

I 1687 var her foruden Præstegaarden 7 halve Gaarde, »dog ikkun smaa og ganske ringe paa Avling og Højbjæring.«⁴⁾ 1718 og 61 var der 2 Selvejere i Byen. Ved Ryttergodsets Salg 1767 købtes Adslev By af Konferensraad Constantin Aug. Charisius til Constantinsborg for 85 Rdl. pr. Td. H., ialt 2262 Rdl., 33 Sk. Men samme Aar blev Adslev Bymænd Selvejere.

Præstegaarden, der blev ombygget 1929, var fra sidste Halvdel af 18. Aarhundrede. Stuehuset var opført af Egebindingsværk 1762. Paa en Løsholt i Laden stod for en Del Aar siden Aarstallet 1777. Bygningerne var hvidkalkede med sortmalet Bindingsværk. Det var en af de maleriske gamle Præstegaarde; men den var skrøbelig og stod for Fald, og dermed forsvandt atter en Idyl. Den nye Præstegaard er opført af røde Mursten med Tegltag.

1687 skrives: Til Adslev Præstegaard hørte i forrige Tider en smuk lille Skov, men den blev i Polakker-nes Tid slet forhuggen.⁵⁾ Til Gaarden hører nu 15 Td. L. Skov.

¹⁾ Æ. d. A. I, 239.

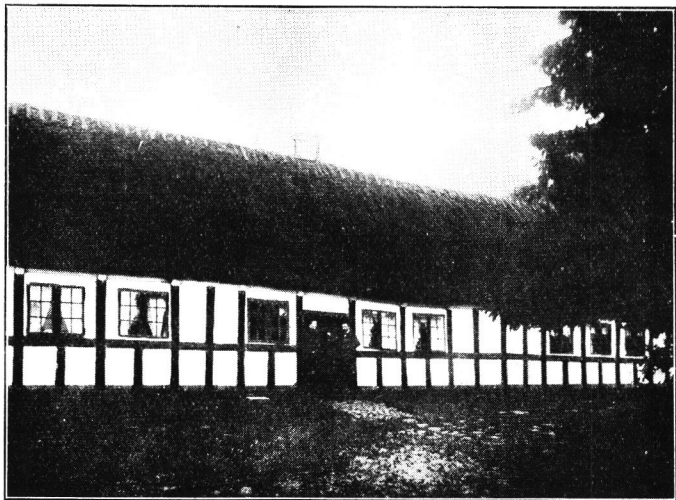
²⁾ Sst. I, 240.

³⁾ Kr. Skød. I.

⁴⁾ Herredsbogen, Landsark. i Vib.

⁵⁾ Anf. St.

I Herredsbogen af 1687 skrives: I fordums Tid har Præstegaarden kun været et Bol, saasom gamle Mænd beretter. Men Præsten, som paa de Tider besværede sig derover ved underdanigst Ansøgning, forhvervede Bevilling paa, at Adslev Bymænd skulde udlægge saa megen Jord fra sig til Præstegaarden, at den kunde blive saa god som en af de bedste Gaarde. Blev saa udlagt den værste og skarpeste Jord, som laa længst

Adslev gamle Præstegaard.

fra Byen i alle tre Vange, hvorudover Præstegaardens Avling er kun slet og ringe. Adslev By har tre Vange: Møllevangen, Brogsvangen og Kirkevangen. Præsten Mads Poulsen (Prydz) sammenskrev 1638 en Fortegnelse over de Agre i Møllevangen, der laa til Præstegaarden, nemlig: Lergravsager, Borris Kiolds Ager ved Vejen, Sønderlund Ager, Norderste Lundager, et lidet »Høvet«(?) ved Sønder-Ager, Michels Ager, Vester- og Øster-Bjørnballe, Ved Boelmølle Hule (∴ Hulvej), en liden Blok i Thunshede, Højsager og Krogblok.

Skolen er oprettet 1878. Bygningen er ny, tildels ombygget.

En Gaard i Byen kaldes Toftegaard. Den solgtes i sin Tid af Peder Jensen til Jens Aagaard, der faa Aar efter solgte den til Niels Pedersen og Warmdahl fra Jeksen. Disse solgte den i 1910 til Anders Martin Andersen. Den ejes nu af Peter Holm. Vestergaard er længst forsvunden; et gammelt Stuehus stod endnu i 1860. Byens ældste Gaard er vel nu den, der tilhører Albrechtsen (i 1850 Albreth Andersen).

Paa Jørgen Sørensens Mark i Adslev blev 1915 en Høj udgravet og sløjfet; ved den Lejlighed fandtes en Brolægning og en Urne.¹⁾ I det hele er der paa aaben Mark 4 Gravhøje (deriblandt Bavnehøj), alle overpløjede.

Marknavne 1683: Abel(?) Kærs Ager, Biertris Blokker, Bjørneballes Fald, Borrups Ødegaards Søfte, Brogsmose, Brogs Vang, Broksager Fald, Brynings Fald, Gammeljord, Grudsblok Ager, Hampelands Stumper, Hulleagers Fald, Kirkeager, Kirkedal, Mikkelsager Fald, Neder Stendis Agre, Overstens Agre, Pugehøjs Ager, Ragangs Fald, Sivekærs Ager, Stuntens Fald.

1664 og 88 nævnes Barilds Jord, formentlig under Adslev.

Af ovennævnte Navne kendes endnu Hampelands Stumper, Pugehøjs Ager, Studens Fald og desuden noget, der kaldes Snubkær.

Jeksen

ved Skanderborg—Randers Landevej med Skole, Forsamlingshus (opført 1890), Adslev og Mesing Sognes Spare- og Laanekasse (opr. 1872), Telefonstation, Købmandshandel og Brugsforening samt et lille Afholdshotel (ogsaa kaldet »Turisthotellet Jexen Dale«). Byen (Over-Jeksen) er tæt bebygget med gamle Huse paa Vestsiden af Vejen. Af Gaarde er der nu kun 2 i Byen.

Maaske er Jeksen en -ing-By (Jexing). At sætte Navnet i Forbindelse med Eg (jydsk Jeg), som nogle har gjort, er vist voveligt.

1409 skødede Erik Jensen, Ridder, sin Gaard og alt sit Gods i »Exenn« til Biskop Bo i Aarhus.²⁾ 1421 skødede Peder Jensen (Lykke) af Ormslev alt sit

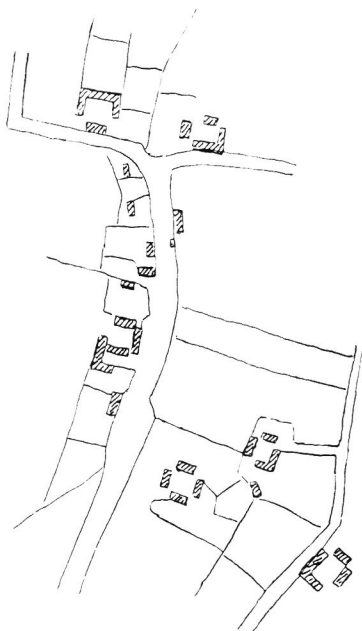
¹⁾ Nationalmuseets Arkiv.

²⁾ Æ. d. A. I, 235

Gods sammesteds til Øm Kloster; og 1426 udstedtes der Tingsvidne om, at Niels og Thor Michelsen tilskødede samme Kloster deres Byggested og Markjord sammesteds. Tre Aar efter viser et Tingsvidne, at Adser Andersen, Michel Pind og Michel Tygesen overgav al deres »Tiltale« i det nordligste Byggested i Jeksen, som tilhørte Brødrene Niels og Thor Michelsen. 1444 oplod Biskop Ulrich af Aarhus til Øm Kloster al den Rettighed, som han havde »vdj de gaarde vdj Exenn«. Et Pantebrev fra 1448 viser, at de ovennævnte Mænd, Michel Tygesen og Niels Michelsen, ejede Jord paa Jeksen Mark. I 1500 blev Jeksen Skov rebet og skiftet »epter alle eyers tyche«; og fra 1511 haves et Tingsvidne om, at Øm Kloster havde 6 Skovskifter paa Jeksen Mark.¹⁾

Det var nu Jeksens Middelalder-Historie i al Beskedenhed. Fra den nyere Tid haves følgende Efterretninger om Byens Forhold:

Da Bønderne i »Jiessen« havde klaget over, at deres Gaarde var sat for højt i Landegilde, fik Lensmanden Holger Rosenkrantz $\frac{22}{4}$ 1570 Ordre til at lade Herredsfogederne Peder Pedersen i Borum, Christen Pedersen i Tinning, Anders Bunde i Oustrup og Søren Pedersen i Mesing samt 12 uvildige og agtede Bønder undersøge Gaardenes Tilliggende og nedsætte Landgilden, hvor den maatte være for høj. Dette skete ogsaa. Men skønt der blev truffet den Bestemmelse,

Kort over Jeksen By 1820.

¹⁾ Æ. d. A. I, 332-33.

at de 3 jordegne Bønder, der dengang var i Jeksen (1761 var der en Selvejer sammesteds), kun skulde svare det halve Gæsteri mod tidligere og de andre Bønder i Byen være helt fri for Gæsteri, saa tiltalte og forfulgte Slotsskriveren paa Skanderborg dem dog for Gæsteri for Aaret 1572, hvorfor Lensmanden ^{26/2} 73 fik Befaling til at lade dem være fri derfor.¹⁾

Kongen, der havde bragt i Erfaring, at Kronens Gaarde i Jeksen var meget daarligt vedligeholdt, fritog ^{24/12} 1579 Bønderne dér for dette Aars Landgilde mod, at de forpligtede sig til inden Aar og Dag at genophygge deres Gaarde. Imidlertid gik det trægt med Ombygningen, og da Bønderne næste Aar atter bad om Fritagelse, fik de den ganske vist ^{16/1}, men da kun faa af dem havde opbygget deres Gaarde, fik de Ordre til at gøre dette inden Aar og Dag, ellers skulde Lensmanden sætte dem fra deres Gaarde og bortfæste disse til andre.²⁾

En Gaard i Jeksen, tilhørende Bjørn Kaas til Voriggaard (Bælum Sogn) m. m., Lensmand paa Malmøhus, mageskiftedes 1578 til Kronen.³⁾ Det er nok den samme Gaard i »Jegsomme«, som »Kronens Skøder« I angiver, at Bjørn Kaas til »Starup« (Staarupgaard, som han ogsaa ejede) i 1579 skødede til Kronen.

I det 16. Aarhundrede var 3 forfaldne Gaarde i Jeksen bleven nedlagt. Bønderne blev da 1584 indtil videre fritagne for de 3 Brændsvin, som aarligt svarede af disse Gaarde og efter deres Nedbrydelse og Ejendommens Henlæggelse under de andre Gaarde i Byen var bleven paalignet disse. 1591, da der var kommen en ny Konge (Chr. IV.), blev Kronens Tjenere i Jeksen (Jørgen Nielsen, Søren Pedersen og Jens Sørensen) desuagtet krævet for disse 3 Svin. Da der klagedes herover, fik Lensmanden Ordre til at skaffe Bønderne deres Ret.

Da nogle af Kronens Bønder i Skanderborg Len 1620 havde ansøgt Kongen om Forskaansel baade paa Landgilde og i andre Maader, indrømmede Kon-

¹⁾ K. B.

²⁾ Anf. St.

³⁾ Anf. St.

gen bl. a. Lettelser for 5 Mænd i Jeksen, der hidtil havde svaret 4 Brændsvin, utvivlsomt fordi der tidligere havde været 9 Gaarde i Byen. De blev nu forskaanet for 5 af de 9 Brændsvin.¹⁾

I en længst forsvunden Tid skal der i Jeksen have været 15 Gaarde, medens Byen i 1651 bestod af 8 Hel- og 2 Halvgaarde. Af Helgaardene var 2 Selvejere, de andre Kronens. De 2 Halvgaarde var Kannikegods. I 1687 var her 9 Hel- og Halvgaarde.

I April 1705 klager Jeksen Mænd over en Proces om Adslev Kirkes Skovparter, som Baron Christian Gyldenchrone ved sin Fuldmægtig Niels Smol(?) havde paaført dem paa kgl. Majestæts Vegne. Disse Skovparter, paa stod Bønderne, tilhørte Kongen. Rytterbønderne havde nydt Brugen af dem i mange Aar og 1703 og 04 erhvervet Tingsvidne efter Rebning og Skyldsættelse. Bønderne erklærer, at »vj fattige mænd« ikke formaar at føre Proces herom paa kgl. Majestæts Vegne men beder om, at de maa blive hjulpne til deres Ret, og at den store »Deel skoug«, der var Gaardene fratagen og var 675 Favne i Længden og Bredden, maatte blive dem tilbagegivet.²⁾

1718 var der 1 Selvejer i Jeksen, Resten var Ryttergods.

Om en Brand i November 1764 fortæller »Kiøbenhavns Adresse-Contoirs Efterretninger« følgende: »Den 14 hujus opkom udi Jexen Bye ved Schanderborg, en Ildebrand af en Flinte-Steen, som sprang ud af Skorsteens-Ilden i noget Blaar eller Hør, og afbrændte 29 Fag Huus for en Mand, og 5 Fag for en anden, men dog ey giort videre Skade.«

Efter et gammelt Udsagn er hele Jeksen By solgt for 1100 Rdl., og hele Egnen deromkring blev paa Grund af dens magre Beskaffenhed kaldt Timians-egnen. Den, der købte Byen, var Borgmester Rasmus Erichsen Møller i Aarhus, nemlig ved Ryttergods-Auktionen i 1768. Han fik ²⁹/₇ samme Aar Bevilling paa at benytte de tilliggende Skove saavel til Forhandling som til eget Brug.³⁾

¹⁾ Anf. St.

²⁾ Breve, Dokumenter etc. 1679—1848, Topogr. Saml. Skb. Amt.

³⁾ Rentekammerets Eksped.-Prot.

Enkelte Beboelser i Byen er:

Skolen, bygget 1856, vistnok paa den tidligere Skoles Plads.

Kroen (nu Købmandsforretning), der ligger ved Skanderborg—Randers Landevej midt i Byen, blev oprettet 1836 af Gaardmand Rasmus Pedersen af Jeksen, fornemmelig paa Grund af den daværende stærke Trafik, særlig med Træsko og andre Skovprodukter, mellem Ry-Egnen og Aarhus.

I Privilegiet, der er af $\frac{5}{5}$ 36, hedder det, at Rasmus Pedersen maa »indtil videre holde et Vertshuus og de Reisende med fornødne Logementer samt Spise- og Drikkevarer til Nødtørftighed for en billig Betaling sammensteds betjene, imod deraf at svare til Vor Kasse i aarlig Afgift Sex Rdl. Sølv, som i rette Tid erlægges samt iøvrigt med Vilkaar 1, at Vertshuusholderen der paa Stedet vel maa brygge Øl til Vertshuusholdets Fornødenhed, men at det derimod forbydes ham aldeles at brænde Brændeviin, da det, som deraf behøves og falholdes, skal tages i Købstæderne og 2, at ligesom dette Vertshuushold alene er bevilget for Reisende, det saaledes bliver Vertshuusholderen ganske formeent at holde Kro for Sognets Bønder eller andre af Almuen, som ikke er Veifarende eller paa deres Reiser passere bemelte Sted . . . og 3, at hvis det skulde indtræffe, at den Vei for Reisende, som nu falder forbi fornævnte Sted, i nærværende Eiers Besiddelsestid bliver andenstedshen forflyttet og omlagt, Vertshuusholdet i saa Fald strax bør nedlægges, uden nogen Paastand om Godtgjørelse for Vertshuusholderens Næringstab.«¹⁾

Efter Rasmus Pedersen, der skal have været en anset og dygtig Mand, fik hans Hustrus Søstersøn Rasmus Sørensen Privilegiet. Han ejede fra 1840 en Gaard i Stilling, som han 1846 byttede med Jeksen Kro. 1850 ansøgte han om Bevilling til at drive Urtekramhandel i Kroen, hvad der dengang nægtedes. Senere drev han dog Høkerhandel, der ogsaa efterhaanden omfattede Kolonialvarer. Efter hans Død 1869 ejede

¹⁾ Rentekammerets Eksped.-Prot.

Sønnen Søren Rasmussen Kroen til 1906. Han var født i Stilling 1843, døde 1920 og var gift med Karen Marie Bloch fra Mesing. Efter ham overtoges Kroen af Peter Jensen Warmdahl. Ca. 1917 nedlagdes den; men Bygningen staar i det væsentlige uforandret. Den er opført 1852 af Grundmur efter en ældre Bindingsværksbygning. Gaarden, hvis Stuehus den er, kaldes nu Krogaard og ejes af Johannes Rasmussen.

Foruden denne findes nu i Jeksen kun én Gaard, Keglstrupgaard, ejet af Søren Sørensen. Den ligger nordligst i Byen vest for Landevejen men laa forhen øst for denne. Rosenborg solgte den 1893 til Hestehandler S. P. Rasmussen, der et Par Aar efter solgte den til Peder Rasmussen.

I 1687 omtales et gammelt og meget forfaldent »Kirkehus«, som Degnen i forrige Tider havde beboet.¹⁾

Ved Jeksen har der været 8 Gravhøje (nu overpløjede og tildels sløjfede). I en af dem fandtes 1838 en Guldring, og ca. 1887 blev der i en anden fundet Urner med brændte Ben og i Højens Bund et stensat Kammer med Oldsager fra Stenalderen.²⁾

Omtrent ved Midten af Jeksen Skov, hvor den støder op til Landevejen, findes i Skovbrynet en bakkeagtig Forhøjning, der i daglig Tale kaldes »Jeksen Kirke«. Man ved dog ikke fra gamle Dokumenter noget som helst om, at der skulde have været en Kirke i Jeksen. Et Stykke af Jeksen Skov tilhørte 1687 Adslev Kirke,³⁾ deraf kommer maaske denne Kirkesnak. Man skal dog have fundet Stumper af Mursten paa Stedet, saa der maa vel have staaet en eller anden Bygning.

Et skæmtefuldt Sagn om denne »Jeksen Kirke« fortæller saaledes: Da Stedets Præst engang stod og skulde holde sin Prædiken for Menigheden inde i Kirken, glemte han pludselig alt, hvad han vilde have sagt. Det kom nok deraf, at han Aftenen i Forvejen havde været til Gilde og faaet sig en lille Rus. I sin Forvirring greb han sit Lommetørklæde, gned sig i

¹⁾ Herredsbogen.

²⁾ Nationalmuseets Arkiv.

³⁾ Herredsbogen.

Ansigtet og udbrød pustende: »Puh! hvilken Hede der dog er her inde i Dag!« Det var endda midt om Vinteren. Derfor hører man endnu almindeligt paa den Del af Egnen det Udraab, naar en og anden er sat i en pludselig Forlegenhed: »Det er dog en forfærdelig Hede i Jeksen Kirke i Dag!«¹⁾

»Ebbes Leje« kaldes en lille Lavning Øst for Vejen lidt nedenfor Neder-Jeksen. Navnet har den faaet efter et Sagn om, at Niels Ebbesen paa sit Ridt til Skanderborg har holdt Hvil her.

Enlige Bebyggelser.

Dortheasminde, tæt øst for Adslev By, laa forhen under Rytterdistriktet. 1688 var Gaarden beboet af Stephan Nielsen, fra 1715 af Sønnen Rasmus Stephansen. Hans Enke giftede sig med Jens Pedersen, der havde Gaarden i Fæste sammen med Peder Hansen i 1766. Aaret efter købte Jens Pedersen Gaarden til Selveje. 1786 eller 87 overtoges den af Sønnen Peder Jensen († 1850). Dennes Søn Jens Pedersen arvede Gaarden, og hans Datter Dorthea fik den efter ham. Efter hende fik Gaarden Navn. Hun var først gift med Anders Jørgensen af Yderup († 1884), derefter (1897) med Lars Chresten Larsen Mølgaard fra Vinterslev, der endnu har Gaarden. 1908 flyttedes den et Stykke udenfor Byen. Mølgaard forøgede Gaardens Areal betydeligt ved Indkøb af 70 Td. L. Skov ved Kollens Mølle.

Den gamle Gaard, som laa i Adslev By, var dennes anseligste. I det ca. 40 Alen lange og 12 Alen brede Bindingsværks-Stuehus (rødt med mørkebrune Stolper) var der store smukke Værelser, og i nogle af dem var der endog »sammenstemmet« Loftsbeklædning. Dette Stuehus var vist opført af Jens Pedersen den ældre. Over Husfaderens Plads for Bordenden i Dagligstuen stod disse efterfølgesværdige Linjer:

Ved dette Bord
Tal Sandheds Ord
Lad demnem vær'
Som borte er.²⁾

¹⁾ Evald Tang Kristensen: Jyske folkeminder. VIII, Nr. 168.

²⁾ Jensen og Østergaard: Adslev-Slægten, S. 14—19, hvor der findes en udførlig Skildring af Interiøret.

Frydenslund, en Gaard nord for Adslev ved Skoven, udflyttet fra Byen, ejedes 1801 af D. C. salig Helstedes. I en senere Tid tilhørte den Rasmus Nielsen, derefter Koch i Hørning og nu Jens Michael Jensen. Gaardens gamle Navn kendes nu ikke mere.

Skovskælsgaard (eller Skovkildegaard) ligger tæt nord for Adslev By. Den ejes af Holger Hauberg-Jensen.

Vesterpurl, nogle spredte Huse ved Vejen mellem Adslev By og Kollens Mølle.

Bækhus, et Hus i Jeksendalen ved Jeksen Bæk.

Kollens (Koldens) Mølle (2 Td., 3 Skp., 2 Fdk., 2^{1/2} Alb. H.) er ubestridelig en af de mest romantisk beliggende Vandmøller i Hjelmslev Herred. Den ligger i Jeksendalen, der paa dette Sted er meget smal med stejle Sider. Mølledammen mod Syd tager sig særdeles malerisk ud med de høje, skovgroede Bakker som Baggrund.

Navnet er utvivlsomt det samme som i Kollen (Himmelbjergets Top), Velling Koller, Kullen i Skaane, Kodlen paa Østerø (Færøerne) osv., nemlig en Kulle eller afrundet Højde. »Kollens« er forøvrigt vistnok Kolle-Næs (S'et er her altsaa ikke noget Genitivmærke). Herpaa tyder ogsaa den ældste Skrivemaade »Kolsne«. Bakkeskrænterne danner netop ved Kollens Mølle paa Grund af Dalens Drejning en Slags Næs (Næse).

»Kollens« Mølle skødedes 1581 af Hans Johansen (Lindenov) til Fovslet sammen med andet Gods til Kronen.¹⁾ 1594 blev Mølleren Jens Nielsen fritaget for nogle af sine Afgifter til Skanderborg Slot,²⁾ og 1609 blev han fri for Landgilde.³⁾ I 1615 var Møllen forfalden, hvorfor Lensmanden fik Ordre til at lade den istandsætte.⁴⁾ Ti Aar efter havde Hans Hansen i »Kollens« Mølle fæstet en forfalden enlig Bolig ved Møllen, hvorpaa der stod nogle gamle Huse, og begærede derfor, at han maatte flytte disse Huse til Møllen og uden Ægt og Arbejde nyde et Stykke Eng og Jord til Møllen, som tidligere havde ligget dertil. Lens-

¹⁾ Kr. Skød. I.

²⁾ K. B.

³⁾ Lensregnsk.

⁴⁾ Anf. St.

manden (Laurits Ebbesen) fik da $\frac{23}{5}$ 1625 Missive om at erklære sig herom og ramme Kongens Bedste, »som det sig bør.«¹⁾ I og efter 1644 saa det paa Grund af Svenskernes Indfald galt ud, da Møllen maatte ligge stille og Beboeren — det har vel været den samme Hans Hansen — i »langsommelig Tid« var forjaget og ruineret.

Kollens Mølle. (Fot. Karl Klötzl.)

Ca. 1661 og 1683 havde Magnus Nielsen Møller Kollens Mølle i Fæste af Kronen,²⁾ 1699 og 1707 Jens Mogensen Møller (formodentlig Sønnen). I 1718 og 32 var Møllen Skovridergods og bortfæstet til Rasmus Pedersen, som ogsaa havde Kollensgaard,³⁾ og 1746 havde Anders Olufsen den.⁴⁾ Mølleren var 1761 og 67 Jacob Gothardsen Boler eller Boller, en Søn af

¹⁾ K. B.

²⁾ Fr III.s Matrikel.

³⁾ Landgilde-Jordebog for det Skanderb. Distr.

⁴⁾ Rytterdistr. Journal.

Fæsteren af Bodil Mølle i Hørning Sogn Gothard Bent B.

Ved Ryttergodset Nedlæggelse købtes Kollens Mølle samt Kollens øde Gaard og Eng af Fru Anna Elisabeth Lassen, Krigsraad Johan Arent Althalts Enke paa Lyngbygaard, for 1,638 Rdl. 1787 finder vi Niels Høeberg med Hustru Ane Cathrine som Ejer af Møllen; 1790 ejedes den af Borgmester Rohde i Aarhus, og 1797 og 1805 af Casper Nelleblad, »Møller, Selvejer og Jordbruger.« Han var gift med Ane Fransdatter Leth. I 1834 ejedes Kollens Mølle af Peder Rasmussen, 1850 af Niels Sørensen, der opførte det nuværende Møllehus 1866 og havde Møllen til sin Død 1872. Aaret efter giftede en anden Peder Rasmussen (Søn af Kroejer Rasmus Sørensen, Jeksen) sig med Møllerenken Gjertrud Pedersen. Hun døde 1877, hvorefter P. Rasmussen 1881 solgte Kollens Mølle for 64,000 Kr. til Forpagter Philip Hannibal Houmann fra Horsens, der døde 1891. Hans Enke, Juliane Marie Preuthun, der ligeledes var fra Horsens, døde her i Kollens Mølle 1913. Deres Søn, P. Houmann, ejede den i 1906; men i 1914 solgte hans Søster, Frk. Houmann, Møllen til Jensen og Christensen af Nimtofte. Den skiftede nu hyppigt Ejer, i 1922 var det P. Jørgensen, i 1926 Søren Jensen og nu Hans Høj. Mølleriets drives vedblivende.

Kollensgaard er allerede nævnt i det foregaaende. Dens Saga kan spores usædvanligt langt tilbage i Fortiden. I Øm Klosters Krønike omtales en Jord i »Kolsne« til en Værdi af 4 Mark Guld. Denne Jord tilhørte Venge Kloster; men en adelig Dame ved Navn Margrethe, som vil blive nærmere omtalt (ikke for sine Dyders Skyld) under Venge Sogn, havde røvet denne Jord fra Klosteret mellem 1166 og 68. Det er, som allerede nævnt, utvivlsomt det nuværende Navn Kollen.¹⁾

Vi maa nu gøre et langt Spring ned i Tiden, før vi atter hører om denne Ejendom. Ved Slutningen af det 16. Aarhundrede tilhørte Kollensgaard Anne Mar-

¹⁾ Se Aarhus Stifts Aarb. 1912, S. 19.

svin og derpaa hendes Mand Hans Axelsen Arenfeldt til Rugaard, der 1610 mageskiftede den (med Skov til 60 Svins Olden) til Kronen. Kollensgaard blev da lagt under Skanderborg Slot.¹⁾ 1619 var den beboet af Jens Jensen og Hans Møller, der aabenbart er den Hans Hansen, vi har hørt om under Kollens Mølle. Han var endnu Fæster af den 1635.²⁾ I 1651 var Kollensgaard øde (efter den første Svenskekrig). Jorden dertil havde Kollens Mølle, »som ligger derhos«, i Brug.³⁾ I et Manuskript fra Slutningen af det 17. Aarhundrede,⁴⁾ tales der ganske vist om »Kollens Ødegaard,« men den var dog endnu i 1699 beboelig (1688 ansat til 3,75 Td. H.); thi i dette Aar blev Rasmus Rasmussen i Kollensgaard overfaldet paa Alfavej, da han kørte til Aarhus, af Peder Sørensen i Mesing.⁵⁾ To Aar efter nævnes der atter en Mand i Kollensgaard, nemlig Peder Christensen, som blev stævnet for ulovlig Skovhugst i Kollens Skov.⁶⁾ I 1718 og 32 blev Gaardens Jorder drevet af Rasmus Pedersen i Kollens Mølle. Den ene Halvdel af Jorderne kaldes da gammelt Ryttergods, den anden Halvdel Skovridergods.⁷⁾ Formedelst Besværlighed med Kollens Ødegaards Brug under Kollens Mølle var 1761 det meste af dens Jord overladt til nogle af Beboerne i Stjær mod en aarlig Afgift til Møllen.⁸⁾ Endnu i Holbergs Geografi (1777) nævnes Kollens Ødegaard; men da har der næppe været meget tilbage af den. »Koldens Enemærke« omtales i Lensregnskaberne 1619.

Gjertrudsminde ovenfor Kollens Mølle synes at være en Genganger af den gamle »Kollens Ødegaard.« Denne laa, som vi har hørt, nede ved Siden af Vandmøllen, og dens Jorder blev tildels drevet af dennes Beboer. I 1866 havde Niels Sørensen fra Fregerslev begge Ejendommene; men der har paa

¹⁾ K. B.

²⁾ Skb. Lensregnsk.

³⁾ Sognepræsternes Designation over Gaarde, etc. 1651, Rigsark.

⁴⁾ Ny kgl. Sml., 4°, 648 b.

⁵⁾ Hjelmlev Herreds Tingbog.

⁶⁾ Anf. St.

⁷⁾ Landgilde-Jordbogen.

⁸⁾ Jordebog over Skb. Ryttergods 1761.

det Tidspunkt næppe været Rester tilbage af Ødegaardens Bygning. Saa byggede Niels Sørensen Gaarden deroppe paa Bakken og opkaldte den efter sin Hustru. Paa Stuehusets Gavl staar: »Opbyggt Aar 1866 af Niels Sørensen og Gjertru Pedersen.« Efter Mandens Død 1872 giftede Gjertrud Pedersen sig med Peder Rasmussen. Hun døde 1877 efter kort Tids Ægteskab, og R. Pedersen solgte da ca. 1880 Gjertrudsminde til Houmann i Kollens Mølle. Han solgte atter Gaarden til Søren Jensen, hvis Enke Anine Jensen nu ejer den.

Vejen, der fører fra Randers—Skanderborg Landevej forbi Gjertrudsminde, slynger sig i et brat Zigzag-sving ned til Kollens Mølle.

Kirstinelund kaldes en Ejendom, som 1796 tilhørte Marcus Wolder i Skanderborg, 1799 en Hansen og 1805 Schalstrup. Den ejedes 1890 af Hans Hessellund.

Birk Abildgaard skal være Navnet paa en længst forsvunden Herregaard, der laa i den øverste Ende af Jeksen Skov. I 1687 siges, at den »for mange Aar siden« er afbrudt af Mangel paa Engbjergning, »og samme Gaards Jord ligger altsammen udi Hede og Lyng.¹⁾« Man kommer uvilkaarligt til at tænke paa, om muligvis de Murbrokker, man har fundet ved »Jeksen Kirke« kunde staa i Forbindelse med denne gamle Gaard.

Klogsgaard var 1687 en Ødegaard paa Jeksen Mark, som da havde været øde i 100 Aar og maaske længere.²⁾ 1704 omtales den ligeledes som øde.

Bastholm, et gammelt Bolsted i det vestlige Hjørne af Sognet.

Mariesminde, en Gaard med ny Hovedbygning, ejedes 1890 af Peter Jensen Warmdahl og fra 1914 af Rasmus Rasmussen.

Hanstedlund, en Gaard, tilhørte 1890 R. M. Holm, nu Axel Kirkegaard.

Jeksen Hovgaard (1857 7 Td. H.), en mindre Proprietærgaard med stor, gammel Have, ejedes ved Midten af forrige Aarhundrede af Carl Secher († 1881),

1) Hjelmslev Herredsbog.

2) Anf. St.

1855 og 60 af Philip Fleischer, der 1870 solgte den til Frk. Vilhelmine Amalie v. Holstein Rathlou fra Rathlousdal for 38,000 Rdl. Hun blev samme Aar gift med Ritmester Caspar v. Buchwaldt, der døde $\frac{2}{3}$ 1879. Derefter ejedes Gaarden af Langkilde, der 1883 solgte den til cand. phil. Carl v. Leunbach fra Krægsdal for 90,000 Kr. Han solgte 1892 Gaarden for 60,000 Kr. til Forvalter Peter Petersen fra Hadsten (g. m. Anne Fisker). P. Petersen havde den endnu 1926, medens den nu tilhører Olaf Windfeld Petersen. Gaardens Bygninger er gamle og hyggelige, i sin Tid udflyttede fra Neder-Jeksen.

Adams gave, en Gaard syd for Jeksen Hovgaard, laa ligesom denne forhen i Neder-Jeksen. Den ejedes i første Halvdel af forrige Aarhundrede af Søkaptajn Carl Frederik Gottlieb Schou, født i Kiel, gift med Ane Louise Basse, der havde købt Gaarden af en Mand i Aarhus. Fra 1845 ejedes Gaarden af Sønnen Emil Schou, der 1879 overdrog den til sin Søn Søren Rasmussen S. Han havde den til 1908, da den købtes af Svigersønnen Niels Michael Sørensen, som solgte den 1912. Gaarden, der 1915—17 ejedes af Johannes Jacobsen og 1926 af Marinus Schiøler, er nu delvis udstykket.

Jægersborg, en Gaard lidt vestlig for Adams gave, ejedes 1890 af Søren Peter Mikkelsen og nu af Sognefoged Anders Christensen.

Pedersminde, et Hus.

Haraldslund, en Gaard, ejedes 1890 af N. P. Sørensen, nu af Thomas P. Thomsen.

Fredenshjem, en Gaard paa Jeksen Mark, ejedes af Niels Jensen til 1897, da han blev Vejassistent i Silkeborg. Nu har Michael Rasmussen den.

Klosterlund, en Gaard, tilhørte 1890 K. K. Blak.

Neder-Jeksen, 2 Gaarde, oprindeligt 4, idet som allerede nævnt Jeksen Hovgaard og Adams gave forhen laa vest for Landevejen ligeoverfor de 2 nuværende Gaarde. Af disse ejedes den ene i den første Del af forrige Aarhundrede af Sognefoged Søren Andersen og derefter af Sønnen Jens Sørensen († 1891), der senere solgte Gaarden.

Meldballe, en Gaard tæt øst for Jeksen (1688 2 Td. 2 Skp. 3 Fdk. H.), har sit Navn deraf, at den ligger »mellem Ballerne«, hvor der oprindeligt laa 2, om ikke 3 Gaarde. Af disse er Meldballe ene tilbage paa sin oprindelige Plads.¹⁾ Gaarden tilhørte forhen Rytterdistriktet og fæstedes 1734 af Søren Rasmussen fra Stjær, † 1760. Hans Søn Rasmus Sørensen var den sidste Rytterbonde i Gaarden, som han vistnok købte ved Ryttergodsets Salg. Rasmus Sørensen døde 1797, hvorefter Sønnen Søren Rasmussen arvede Gaarden og havde den til sin Død 1835. Derefter styrede Enken Gaarden, indtil hendes Søn, den senere Sognefoged Jens Sørensen († 1866) kunde overtage den. Jens Sørensens Enke overdrog 1882 Gaarden til sin Søn Niels P. Melballe, der døde 1928.

Marielyst, et Hus.

Højgaard.

Sønderholm, en Gaard.

Birkelund, en Gaard i Jeksendalen, 1836 kaldet Dalstedet, ellers almindelig Dalgaard. Ejedes 1890 af K. F. H. Rasmussen, nu af Horsbøl.

Adslev Hede, Huse.

Solvang, en mindre Gaard.

Højtoft og Højvang, Bolsteder.

Borup, en længst forsvunden By, har en Historie, der gaar langt tilbage i Tiden. I Liber Arhusiensis (Aarhus Domkapitels Jordebog²⁾) berettes, at Kannikernes fælles Bord i Aarhus har i Borup 2 Bønder og 7 inquilini eller Gaardsæder, og alle disse har Jord, i hvilken kan saas enkelte Aar 2 Marker aarligt. Ligeledes har de Enge til 60 Læs Hø. Endvidere har de der en Skov, som kan føde 300 Svin og mere, naar der er overflødig Græsgang. Ligeledes 2 Damme, i hvilke er gode Fisk. Og disse Godser har Bordet faaet omkring Guds Aar 1282 af Hr. Niels Knudsen, Ridder; og var Bordet i fri Besiddelse af dem længe før Kong Eriks Drab i Finderup. Men Bordet gav for disse Godser ved Mageskifte 2 Gaarde i Wulwtorp, 1 Gaard i Ørskov og 1 i Blekwild (Blegind).

¹⁾ Jensen og Østergaard: Adslev-Slægten, S. 53.

²⁾ Scriptores VI, 425.

I 1574 var Borup en enkelt Gaard, der beboedes af Peder Skriver. Han skødede i nævnte Aar en Gaard i Mesing, en halv Gaard i Adslev og en øde Gaards Jord paa Adslev Mark til Kronen.¹⁾ ^{26/10} samme Aar udgik der aabent Brev om, at Peder Skriver i Borup²⁾ i de nævnte 2 Aar maa oppebære Kronens Part af Korntienden af Hørning Sogn, kvit og frit.³⁾ Han havde formodentlig Gaarden i Fæste af Kronen.

I 1651 kaldes Borup en »eneste Gaard« (5: enligt beliggende), der var Kannikegods.⁴⁾ »En Kannikgaard øde, haffver verit øde i 4 Aar, staar endnu øde ad gratiam«, hedder det ca. 1661 i Frederik III's Matrikel. I Markbogen fra 1683 nævnes »Borup« øde Gaard, »som Søren Jensen og Søren Olsen sidst paaboede.« Den ejedes da af Kongen. Og i 1687 skrives: For 12 Aar siden blev en Gaard, som kaldes Borupgaard og laa midt udi en af Byens (Adslevs) Vange, ganske afbrændt. Jorden ligger nu øde og med Lyng begroet.⁵⁾ I 1732 hedder det om Gaarden, at den er øde og bruges af Adslev Bymænd. Endnu i 1767 nævnes Navnet Borupgaard⁶⁾, men saa høres der ikke mere om Stedet. Gaarden har formodentlig ligget sydøstlig for Adslev By paa den Strækning, der endnu kaldes Heden.

Hr. Mølgaard paa Dortheasminde fortæller, at der ved Pløjning i Nærheden af Højvang (lidt østlig for »Adslev Hede«) er fundet Rester af Kampestensbrolægning, formentlig et Minde om den forsvundne Borupgaard. Et derværende Markstykke kaldes endnu »Borup Toft«, ligesom en Fordybning i Terrænet, der før skal have været vandfyldt, kaldes »Borup Dam«.

Det er utvivlsomt i dette Borup, at den berømte Rektor i Aarhus Morten Borup eller Børup er født og ikke, som det almindelig antages, i Børup i Tranbjerg Sogn. I sin Aarhus Katedralskoles Historie

¹⁾ Æ. d. A. I, 240.

²⁾ Ikke Børup, Ning Herred, som der staar i Registeret til K. B.

³⁾ K. B.

⁴⁾ Sognepræstens Designation pa Gaarde etc. 1651.

⁵⁾ Herredsbogen 1687.

⁶⁾ Specifikation paa Jorde-Gods etc. udi Scanderb. Distr.

skriver den lærde Rektor Tauber: »Natus est Martinus Borupius ex rusticis pauperrimæ sortis parentibus Borupiaë, vico prope Schanderburgum sito, anno 1446...« (o: Morten Borup er født af Bondeforældre i fattigste Kaar i Borup, en Landsby beliggende nær ved Skb., Aar 1446).¹⁾ Udtrykket »prope Schanderburgum« passer ganske godt paa dette Borup; havde det været Børup i Tranbjerg Sogn, maatte det have heddet »prope Arhusiam«. Desuden mælder Traditionen jo, at det var »i Skanderborrig Enge alt ved den blanke Sø«, at Morten Børup gjorde Hoveriarbejde, dengang han løb bort til Aarhus for at komme i Skole. Tranbjerg Sogn har ikke ligget til Skanderborg Slot; og selv om Borup i Adslev Sogn først i en senere Tid kom under Slottet som Ryttergods, saa har det dog i Middelalderen tilhørt Kannikerne i Aarhus. Og det er vel rimeligt at antage, at en af disse har interesseret sig for den opvakte Bondedreng og skaffet ham Plads i Skolen. I »Dansk biogr. Lex.« omtales det som en Kendsgerning, at M. B. var født i Børup i Ning Herred, og det er bleven hævdet, at han skrev sig selv Børup og ikke Borup. Imidlertid var Stednavnes Skrivemaade som bekendt meget vaklende i gamle Dage, og i Jordebogen for Skb. Rytterdistr. 1761 skrives Navnet meget tydeligt »Børupgaard.«

Kirken,

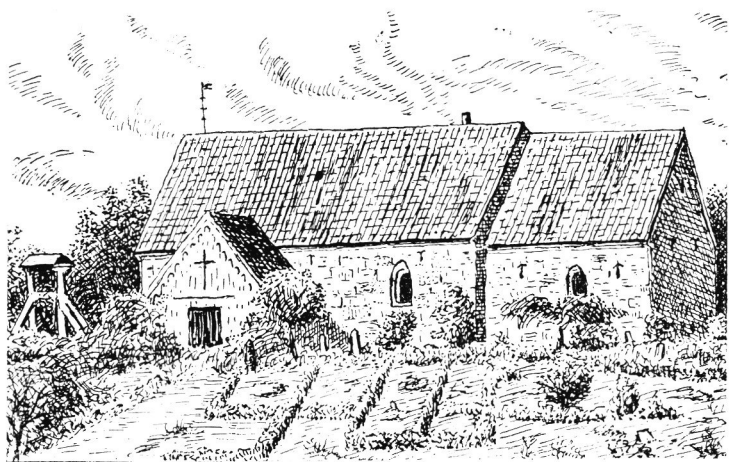
der er selvejende, ligger paa en Bakkeskrænt sydligst i Byen. Den bestaar af Skib og Kor, begge fra romansk Tid af Granitkvadre paa Sokkel med Skraakant. Norddøren er tilmuret, hvorimod Syddøren endnu benyttes. Udvendig i Skibet og Koret ses Spor af 3 smaa rundbuede Vinduer. Vaabenhuset, der ligger mod Syd, er af røde Mursten og stammer fra Nutiden. Kirken havde oprindeligt Taarn, der styrtede ned for over 100 Aar siden. Et nyt Taarn blev opført 1925. Det er hvidkalket og ligesom hele Kirken teglhængt.

Skibet og Koret har Hvælvinger fra den senere Middelalder. I 1912 blev der paa Hvælvingerne fundet

¹⁾ Tauber: Historia scholæ cathedralis Arhusiensis, S. 14.

Spor af Kalkmalerier; samtidig fandtes et oprindeligt, men tilmuret, rundbuet Vindue i Korets Nordvæg. Paa Hvælvingerne over Alteret er der paa Kalken malet en Busk med Blomster og derunder: 1498 M: P M — maaske den daværende Præsts Forbogstaver. Denne Indskrift fandt man 1913.

Altartavlen er fra 1916 (Jesus i Betania, Maleri af

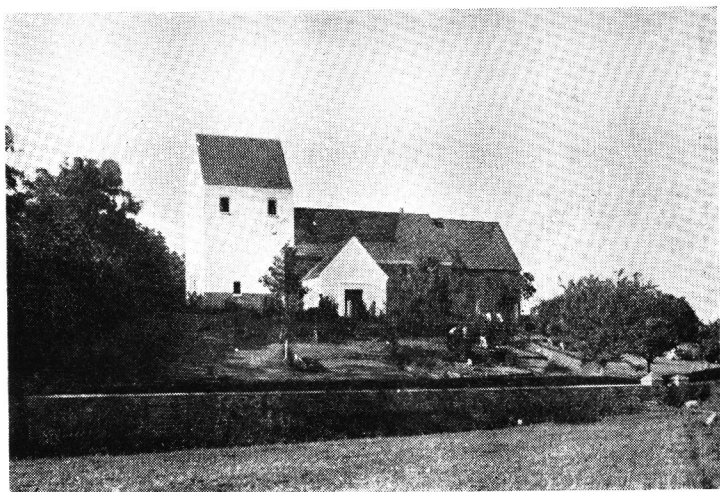
Adslev Kirke før 1925.

Rudolf Petersen, Rammen skaaret efter Tegning af Arkitekt Mørk-Hansen). Foroven paa det nye Alter er indsat 3 Figurer (Jomfru Maria, Johannes den Døber og St. Barbara), formodentlig fra et gammelt katolsk Alter. Den gamle Altartavle var tarvelig, i Barokstil med et Maleri (Nadveren). Paa Bagsiden staar: *Hieronymus Olufson 1696*. Denne Altartavle blev 1916 ophængt paa Skibets Sydvej.

Om Hieronymus Olufson Danathon se under Sogndegnene.

Alterstagerne er fra 1622. Paa den ene staar 2 Skjolde, det ene med et Bomærke og Overskriften H M P, det andet med Kristi Monogram og Bogstaverne M N D samt Ordene: FORÆRIT · 1622 · aF · H · M

· P OC M · ND · ADZLØF · KIRCKE · FOR · VOR
 · SØNS · POVEL · MADSEN · BEGRAFVELS · I ·
 KIRCKEN. Paa den anden Alterstage staar samme
 Skjolde og Bogstaver, samt: FORÆRIT · 1622 · aF
 · H · M · P · OC · M · ND · ADZLØF · KIRCKE
 · FOR · VOR · SØNS · NIELS · GRØNS · BEGRAF-
 VELS · I · KIRCKEN ·

Adslev Kirke nu.

H M P har jeg tænkt var Hr. Mads Prydz og M
 N D hans Hustru (kan f. Eks. betyde Maren Niels-
 datter). Nu hører jeg imidlertid, at Traditionen vil,
 at Stagerne er skænkede af en Beboer af Borupgaard.

Smuk gammel Sølvkalk. Paa Bægeret staar: HEBR
 IX. W. 13 / DER SOM OXE OC BUCKE BLOD /
 OC ASCKE AF EN QVIE / SOM BESPRÆNGEDE
 DE VRENE / HELLIGER TIL KIODSENS RENT-
 ZED HEBR: IX W. 14 / HUOR MEGET MERE /
 SHAL CHRISTI BLOD SOM OFREDE / SIG SELF
 GUD UBESMITTET FORMEDELST / DEN ÆVIGE
 AAND RENSE EDERS SAMVI / TIGHEDER FRA
 DÖDE GIERNINGER

ANNO 1691

Paa Foden:

IESU CHRISTI GUDS SÖNS BLOD RENSER OS
AF ALLE VORE SYNDER. I. IOH: 17 / DENE KALCH
OC DISCH ER FORÆRIT TIL AARSLEFF [!] KIR-
CHE AF DE HEDERLIG PRESTE FOLCK / CHRI-
STOPHER DAVITZEN WALTER KAREN RASMUS
DATTER MORSLET.

Paa Disken:

DET BRÖD SOM VI BRYDE ER DET ICKE
CHRISTI LEGOMIS SAMFUND I COR: X: W: 16

Paa Alteret desuden en ny syvarmet Lysestage med
Indskrift: *Skænket af Ane Kathrine Olsen i Adslev.
Julen 1905.*

Granitdøbefont med Bladornamenter og Dyrefigurer
med Menneskehoveder. Nyere Prædikestol (fra Midten
af 19. Aarh.). 2 smaa Lysekroner med Indskrift:
Skænket af Ane Kathrine Olsen i Adslev. Julen 1905.
Over Prædikestolen hænger en mindre Lysekrone
med samme Indskrift. I Kirken findes et Orgel.

Klokken, der er meget lille, hængte før i en Klokke-
stabel af Træ paa Kirkegaarden. Den har ingen anden
Indskrift end:

COPENHAGEN ANNO 1766.

Paa Kirkegaarden ligger blandt nogle kasserede
Gravsten en rundbuet Vinduesoverligger fra et af de
oprindelige Vinduer.

Sognepræster til Adslev og Mesing.

1295? Peder Adslev (»Petrus Addæsleff«) nævnes 1295
i et Brev om noget Gods i Holmstrup Mark og
Tilst i Hasle Herred.¹⁾ I Registeret kaldes han
»presbyter in Addæsleff« (Præst i Adslev), men i
Teksten staar der intet »in«, saa det er vel sandsyn-
ligt, at Addæsleff blot har været hans Tilnavn, fordi
han var født i eller stammede fra denne By.

1498 M. (Ϸ: Magister) P. M. (se under Kirkens Be-
skrivelse S. 36) kan tænkes at have været Præst her.
15.. Jens Kjeldsen.

¹⁾ Liber Arhusiensis. Scriptorum VI, 450.

- c. 1569. Mads Danielsen Hjarup, Præst i 7 Aar. (1574)—76. Mads Mikkelsen. Fik 1574 Forleningsbrev paa Afgiften af Kronens Part af Korntienden af Mesing Sogn, kvit og frit.¹⁾ 1576 blev der tillagt ham (ligesom Formanden) Afgiften i 37 Aar af Kongetienden af Mesing Sogn »kvit og frit at beholde til saa længe vi anderledes derom tilsigendes vorder.²⁾ Han nævnes ikke i Wibergs Præstehistorie.
- 1576—(1610). Poul Jensen(?) Prydz. I Hjelmslev Herredsbog 1687 kaldes han Poul Madsen og har da maaske været Søn af Formanden. ¹⁶/₁₂ 1576 fik han ligesom denne Brev paa Kronens Part af Korn-tienden af Adslev Sogn. Han havde ogsaa haft den samme Tiende af Adslev Sogn, men den blev ¹⁷/₁₂ 1593 lagt under Skanderborg Slot.³⁾ En Søn af ham var formodentlig den Joannes Pauli Adzleviensis, der søgte Embede i Aarhus Stift 1603.⁴⁾
- 1611—40. Mads Poulsen Prydz (Formandens Søn) skal ifølge Herredsbogen 1687 have været Præst i 29 Aar. »Udi hans Tid blev Præstegaarden i Grunden afbrændt, medens han var i Annekssoget, der Gudstjeneste at forrette.«
- 1640—74. Peder Pedersen Mariager siges i Herredsbogen af 1687 at have været Præst her i 34 Aar. I 1661 var han Medunderskriver af Enevolds-Arve-regeringsakten.⁵⁾ ⁵/₂ 1663 tilbyder Præsterne i Hjelmslev Herred en Afgift til Kongen paa 2 Td. Rug og 2 Td. Byg, kun at Præsten Hr. P. Pedersen i Adslev og Mesing maa slippe med 1 Td. Rug og 1 Td. Byg, fordi hans Sogne er helt ringe, forarmede og øde.⁶⁾
- c. 1674. Hans Lauritsen Maarslet, var først Kapellan i 3 Aar siden efter Hr. Peders Død kun Sognepræst ¹/₂ Aar.⁷⁾

1) K. B.

2) Rørdam: Danske Kirkelove. II, 271.

3) K. B.

4) Kirkehist. Saml. 3. R. II, 747.

5) Suhms nye Saml. I, 266.

6) Hübertz: Aktstykker ved k. Staden og Stiftet Aarhus. II, 158.

7) Herredsbogen.

- c. 1674—78. Jens Jensen Beder, var Sognepræst paa 5te Aar.
- 1678—89. Hans Erichsen And, kaldet $\frac{1}{5}$ 1678, »efter at jeg udi forrige svenske Fejde havde tjent h. kgl. Maj. for en Skibspræst 4 Aar.«¹⁾
- 1689—1706. Christoffer Davidsen Walther blev ordineret af Biskop Grave $\frac{30}{3}$ 1689. »Poulson [Catalogus over Præster i Aarhus Stift. Manuskri.] er altfor øm i at anføre Forseelser, som er imod een Historieskriveres Pligt, Der bør afmale eenhver Person, Som Hand skriver om med sin rette Farve, allerhelst naar Forseelsen er kundbar, og er anført af Andre, Saadan Forseelsers Erindring er til een afskye for Andre. Hvad for slags Forseelser denne Mand har begaaet vides ey, men at de har været betydelige sluttes der af, at Han blev indkaldet for Prouste Modet d: 12. Oct. 1702, hvor Han blev sat til rette for sin Forseelse med Formaning at opvarte sit Embede bedre her efter, og sømmeligen forholde sig i liv og levnet. Til Straf for Forseelsen maatte han give 20 Sld: og lovede Forbedring. Skulde han mere her efter begaae saadan Forseelse enten i Embedet eller i Liv og Levnet, da at have sit Kald forbrudt.«²⁾ Han var gift med Karen Rasmusdatter Mårslet.
- 1706—29. Jacob Danæus fik Kaldsbrev $\frac{9}{3}$ 1706 i den ved Døden afgangne Hr. Christoffer Davidsen Walthers Sted. Han var Svoger til Mathias Ulrich Krag, Forvalter ved Grevskabet Langeland. $\frac{30}{8}$ 1728 blev Hans Christopher Wardinghaus Kapellan hos Danæus.
- 1729—30. Johan ell. Jens Bircherod Christianesen Meldahl, g. m. Cathrine ell. Christiane Maria Elisabeth Ellert ell. Eilertsen.
- 1730—58. Jens Pedersen Peerstrup. Hans Kaldsbrev blev konfirmeret af Chr. V, men det blev aldrig indløst. Det kostede 24 Rd. 93 Sk.³⁾ Biskop Hygom

1) Anf. St.

2) Lachmann: Beskr. over gl. og nye mærkelige Ting etc., Manuskri. i Horsens Statsskoles Bibl. (ca. 1760).

3) Ny kgl Saml. 413, Fol., Kgl. Bibl.

skriver om sin Visitats Søndagen d. $\frac{9}{6}$ 1743: »Sognepræsten Jens Peerstrup prædikede over samme Søndags Evangelium ulastelig og med tæmmelig gode Gaver, ligesom han iøvrigt er heel arbeidsom og flittig i sit Embede, og fører et ustraffeligt Levnet. Men Kaldet er af de allerringeste i Stiftet, følger hans udvortis Omstændigheder meget trange. I begge Sogner er ingen Skole, men de er henlagte til andre Kongl. Skoler udi det Schanderborgiske Rytter-District, hvilke dog formedelst veyens længde af Ungdommen ey kand søges, saa Præstens flittighed har næst Guds bistand maatt gjøre det beste dertil, at de ikke vare aldeelis vankundige.«¹⁾ Han var g. m. Dorthea Marie Nielsdatter Tved.

En Pastor Bloch nævnes 1752 i Adslev.²⁾ Hvis dette er rigtigt, maa han vel have været Kapellan. 1758—79. Jørgen Seidelin Pallesen Møller var ca. 1740—58 Degn til Skanderup-Stilling. G. 1) m. Anna Margrethe Bang, 2) m. Inger Maria Nielsdatter Arrøe (D. af Niels A., Sognepræst til Fur). Med begge Hustruer 13 Børn³⁾.

Ved hans Død satte hans Ven, Sognepræst Christian Brøndsted i Fruering, ham dette Minde i Tidens opstyltede Smag:

En Siæl kied af Verden,
mæt af Dage,
Længselsfuld efter Himmelen,
den i Live
Velædle og Høylærde
nu i Døden Himmelsalige
Hr. Jørgen Sejdelin Møller,
boede fordem
i den her indlagte Jordhytte,
Hvori den begyndte at træde frem paa Verdens
Skueplads Aar 1717 den 8de May,
og i denne Boelig udgjorde
i en Tid af 61 Aar, 9 Maaneder, 1 Uge og 6 Dage
alles kierlige Ven,
Tvende Hustruers oprigtige Ægtefælle,

¹⁾ Aarhus Stifts Aarbøger 1930. S. 191—92.

²⁾ Jensen og Østergaard: Adslev-Slægten, S. 181.

³⁾ Seidelin: Familien Seidelin S. 53 ff.

Tretten Børns ømme Fader,
 Tvende Meenigheders Adtzleu og Miesings
 aarvaagne Lærer,
 og overalt
 En ærlig, en elsket, en retskaffen Mand.

Tag disse Blomster med! min Ven! du brave Mand!
 Din Dyd, din Troe, — det alt — fortiente bedre Krands
 Men hvo kan flette dem? — jeg ey — thi hvo kan sandse?
 Du død! mit Sind blev rørt — det vil men ikke kan;
 O Fader! Lærer! Ven! — saa lyder hver en Krog
 Du var — Du blev — Du er — Ja hvo kan det udtrykke?
 Du var en kierlig Ven — fortiente bedre Lykke
 Nu faar Du den — Du seer dit Navn i Livsens Bog.
 Af en Ven og Herreds-Broder
 C. Brøndsted.¹⁾

1779—82. Hans Christian Adolph, g. 1) m. Jacobine Lagesen, 2) m. Mette Marie Bache. Søn: Jørgen Ahrent A., f. 1782.

1782—86. Niels Olsen Alling.

1786—93. Christoffer Overgaard, g. m. Birgitte Cathrine Achton. Søn: Gerhard Johannes. Desuden 3 Børn, døde som smaa.

1793—1828. Henrich Stilling, g. i Aldrup Mølle, Blegind Sogn, ²⁶/₉ 1794 m. Nicoline Georgiana Staining (Datter af Sognepræst og Møller Christen Nielsen S.)

1828—44. Nicolai Edinger Balle Clausen, g. m. Johanne Frederikke Schiødte. Børn: Caroline Severine, Johannes Carl Emil, Emma Cecilia Olivia, David Immanuel, Waldemar og Jacob Kristen Ludvig. Af disse blev Johannes Carl Emil (f. i Adslev 1832, † i Vonsild 1908) en meget bekendt Præst samt kirkelig og folkelig Forfatter.

1844—81. Ludvig Bendtsen, g. m. Martine Frederikke Svendstrup.

1881—88. Ulrich Sophus Borch. Han stiftede i 1881 »Den fri Forening for Adslev—Mesing«, en Forening, der arbejder i Tilslutning til den fri Fattigkasse. G. m. Frederikke Ferdinande Vilhelmine Faurschou.

¹⁾ Kiøbenhavns Adresse-Contoires Efterretninger 1779, Nr. 98.

- 1888—98. Hans Jacob Peder Madsen, g. m.
Rebekka Emilie Georgine Nielsen.
1898— Hans Peder Klinke, g. m. Kristine Frederikke Sørensen.

Sognedegne til Adslev og Mesing.

Om Degnene skrives i Hjelmslev Herredsbog 1687: I Adslev—Mesing er ingen Bolig for Degnen. Udi forrige Tider har han beboet Kirkens Hus i Jeksen. Den itzige (s: nuværende) Degn eller Substitut sidder paa en Gaard, som hører til Ryttergodset.

16.. Just Jensen, g. m. Helvig Laborisdatter, der endnu levede 1698.

1668. Christen Ibsen Mariager. Fik 1668 Skøde af Dr. Matthias de Broberg til Sjelleviskovgaard (nu Wedellslund) paa en Bondegaard i Jeksen. Han boede da paa Anneksgaarden i Mesing.

1677—.. Christen Jensen, kaldet $\frac{22}{1}$ 77.

1689—.. Henrik Fracher, kaldet $\frac{20}{3}$ 89.

(1696—1705), Hieronymus Olufsen Danathon (formodentlig Søn af Oluf Jespersen D. i Skanderborg). Hans Navn og Aarstallet 1696 staar bag paa Altertavlen i Adslev. 1705 omtales han i Tingbogen i Anledning af en Skærmydsel med nogle Dragoner paa Jeksen Gade St. Hans Aften. Han boede i Jeksen.

1720. Rasmus Emborg. Betalte Ekstraskat 1720.

1739. Hans Malling. »Har efter foregaaende Formaninger og Advarsler saaledes rettet sig, at han fører et uforargeligt Liv og kan være tjenlig til Skolemester, Regning alene undtagen. Har Degnebolig i Jeksen.«¹⁾ Muligt er det den samme Degn, om hvem Biskop Hygom skriver 1743: »Degnen til disse fattige Sogner er hidindtil skikkelig, men meget arm.«²⁾

(1787)—8.. Mikkel Sørensen, f. ca. 1720, g. m. Voldborg Nielsdatter, f. ca. 1722.

1789—(1801). Michael Sørensen, f. ca. 1764, kaldet

¹⁾ Aarhus Bispearkiv.

²⁾ Aarhus Stifts Aarbøger 1930 S. 192.

$16/6$ 89, var 1801 tillige Skoleholder i Jeksen. G. m. Ane Jensdatter, f. ca. 1775. Børn: Jens og Rasmus Mikkelsen.

Lærere ved Adslev Skole.

- 1878—80. Ole Petersen Schou, f. i Stoutrup, Koldt Sogn, $23/6$ 1856 (S. af Snedker Hans Peter Simonsen og Maren Nielsdatter) dimitteret fra Gedved 1875, blev Lærer i Pedholt 1880—87, derefter i Storring, hvor han ejede og drev en lille Gaard sammen med Skolelødden. Som Lærer havde han adskillige Tillidshverv. Efter sin Afsked flyttede han til Fajstrup, Lading Sogn. G. $19/5$ 1881 m. Cecilie Mikkeline Jensen, f. $5/7$ 1863 (D. af Gaardejer Jens Pedersen, Adslev, og Maren Rasmussen Møller).
- (1887)—92. Søren Peder Jacobsen Mejlby, f. i Staby ved Ringkøbing 1861, g. m. Mariane Møller Olesen, f. i Hørdum i Thy 1865.
- 1892—92. Jens Jensen Hammer, f. i Hammer, Vrads Herred, $30/9$ 1869 (S. af Husmand M. Jensen og Ane Hansen), dimitt. 1890 fra Jelling, Lærer i Herning, derefter i Adslev, hvortil han blev kaldet $27/6$ 92 men kun var en Maaned. 1894 blev han privat dimitteret Student og 1902 cand. jur. Derefter var han ansat i Statens statistiske Bureau. $9/12$ 1905 blev han Overretssagfører i København og rejste siden til Argentina, hvorfra han atter kom til København.
- 1892—1901. Jørgen Madssen, f. $24/3$ 1867 (S. af Gaardejer Mads Christiansen i Holse ved Odense), kom først paa Skaarup, derefter paa Vesterbros Seminarium, hvorfra han dimitteredes 1888. De to første Aar var han Leder af to Privatskoler paa Sjælland og i Jylland; kaldet til Adslev $23/11$ 92, til Aasen Skole, Bindslev Sogn, $30/9$ 1901. G. m. Marie Pedersen fra Jeksen.
- 1901—12. Mikkel Mikkelsen, f. $6/7$ 1866, dimitteret fra Vesterbros Seminarium 1889. Afsked 1912. Børn i Stilling. G. m. Elisabeth Cathrine Knudsen.
- 1912— Eskild Jensen, g. m. Marie Sørensen.

Lærere ved Jeksen Skole.

1801. Michael Sørensen (se under Sognedegne).
 (1834)—56. Jens Peter Holm, f. i Aarhus ¹⁴/₁₁ 1797
 (S. af Rebslagersvend Lauritz Nielsen H. og Ane
 Elisabeth). G. m. Inger Larsdatter, f. i Galten Sogn
 ca. 1806. Børn: Johanne, Elise, Lars, Nikoline.

1856—77. Laurs Hansen, f. i Sinding Sogn, Viborg
 Amt, ⁸/₂ 1823 (S. af Gaardmand Hans Andersen og
 Dorthe Olufsdatter) † ²⁷/₄ 1877. G. m. Abelone Nielsen,
 f. i Torrild Sogn ⁶/₆ 1825 (D. af Niels Jensen, Gaard-
 mand i Tronsborg, og Ane Christiansdatter) † ¹⁷/₅
 1876. Børn: Theodor, Sognepræst til Præstø og
 Skibbinge, kyndig Astronom, og Hans Ludvig.

1877—1907. Jens Nielsen, f. i Skørring, Framlev
 Herred, ³⁰/₁₂ 1842 (S. af Landmand Niels Mathia-
 sen), var 1859—73 Grovsmed, blev dimitteret fra
 Jelling 76, 1895—1909 Folketingsmand for Aarhus
 Amts 4. Valgkreds (»Nielsen-Jexen«), en Tid politisk
 Leder af »Skanderborg Amts Avis«. Afsked. ¹/₁₁
 1907. (Biografi i Bransager: Den danske Regering
 og Rigsdag, S. 341—43). G. m. Ane Hansen f. 1849,
 † i Stilling 1921.

Børn: 1) Gustav Nielsen-Jexen, Malermester i
 Kbh., 2) Alma N.-J., Lærerinde i Svenstrup ved
 Hammel, 3) Peter N.-J., Direktør, bor i Gentofte, 4)
 Hans N.-J., Jernbaneassistent i Thisted. En Datter
 er død.

1907— Rasmus Nielsen, g. m. Jørgine Aase Østbirk.

Andre Personalialia: Jens Jensen Bassi (Basse) i Adslev
 1640. Niels og Rasmus B. sst. 1661. Peder Rasmussen
 B. sst. (formodentlig sidstnævntes Søn) blev 1690 stævnet
 for et Slagsmaal med Adslev Markmand (Byhyrde) i
 Præstens Hus.¹⁾ Johan Davidsen Fischer boede i
 Adslev Sogn 1739. Han havde forsømt sin Kirkegang
 i Adslev Kirke, hvorfor han skulde betale Bøde, men
 han var da bortløben og ikke til at finde.²⁾ Jens Jul
 i Adslev 1575.

¹⁾ Tingbogen.

²⁾ Hübertz: Aktstykker. III, 275.